

Отримано: 20 листопада 2017 р.

Прорецензовано: 1 грудня 2017 р.

Прийнято до друку: 22 грудня 2017 р.

e-mail: khorkavairyana@gmail.com

DOI: 10.25264/2522-9672-2017-2(14)-116-124

Хоркава І. І. Участь студентів греко-католицької Богословської академії у м. Львові у поширенні тверезості на теренах Галичини впродовж 20-30-х рр. XX ст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Релігієзнавство»*. Острог : Вид-во НУ«ОА», 2018. № 2(14). С. 116–124.

УДК 94 (477.83)

Хоркава Ірина Ігорівна,
аспірант кафедри релігієзнавства і теології
Національний університет «Острозька академія»

УЧАСТЬ СТУДЕНТІВ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У М. ЛЬВОВІ У ПОШИРЕННІ ТВЕРЕЗОСТІ НА ТЕРЕНАХ ГАЛИЧИНИ ВПРДОВЖ 20-30-Х РР. XX СТ.

У статті простежено становлення руху тверезості на теренах Галичини, Основну увагу зосереджено на ролі греко-католицького духовенства в його поширенні та утвердженні. Розглянуто методи та засоби пропаганди здорового, зокрема тверезого, способу життя студентами Греко-католицької богословської академії у Львові впродовж 20-30-х рр. XX ст.

Ключові слова: *Митрополит Йосиф Сембратович, Українська греко-католицька церква, братства тверезості, питомці, гурток «Нове життя», товариство «Відродження».*

Iryna Khorkava,
postgraduate student of the Chair of Religious Studies and Theology
of the National University of Ostroh Academy

THE PARTICIPATION OF STUDENTS OF GREEK CATHOLIC THEOLOGICAL ACADEMY IN LVIV IN THE DISTRIBUTION OF SOBRIETY ON THE TERRITORY OF GALICIA DURING 20-30 YEARS XX CENTURY

The article deals with the formation of sobriety movement on the territory of Galicia. Much attention is given to the role of Greek Catholic Clergy, its distribution and consolidation. The methods and means of propaganda and distribution of healthy and sober lifestyle among students of Greek Catholic Theological Academy during 20-30 years XX century have been examined.

Key words: *Metropolitan Yosyph Sembratovych, Ukrainian Greek Catholic church, brotherhood of sobriety, seminarians, circle «New Life», society «Revival».*

Постановка проблеми. Серед основних згубних явищ, які викликали глибоке занепокоєння освічених людей у Галичині в кінці XIX – на початку XX ст., були алкоголізм і нікотинова залежність частини населення. Одними із перших, хто почав активно протидіяти їм, стали греко-католицькі клірики. Проблема поширення цих згубних явищ та практика протидії їм є сферою зацікавлення низки сучасних науковців. Чи не єдиною узагальненою працею є дослідження Б. Савчука [7]. Низка аспектів питання впливу греко-католицького духовенства на становлення і розвиток руху тверезості розглянуто в науковій розвідці Рудянина І. [6]. Активну роботу товариств тверезості на території Галичини, які мали виховний вплив на молодь, проаналізовано у дослідженні Л. Сливки [9].

Метою статті є висвітлення основних етапів становлення і поширення руху тверезості на теренах Галичини, зокрема участі студентів (питомців) Греко-католицької богословської академії у Львові в поширенні здорового, зокрема тверезого способу життя впродовж 20-30-х рр. XX ст.

Виклад основного матеріалу. Явище поступового поширення алкоголізації населення західноукраїнських земель достатньо чітко простежується впродовж XVIII – XIX ст. Чи не першими глибина цієї проблеми та її зримі згубні наслідки були усвідомлені греко-католицьким духовенством. Клір та місцева інтелігенція були солідарні у своєму занепокоєнні нею, вони в різних формах виявляли свою громадянську позицію, наголошуючи на її виитоках.

Перша хвиля громадського руху за тверезість припадає на початок XIX ст. Саме тоді почали створюватися товариства тверезості. Його членом міг стати кожен, хто погоджувався дати присягу обмежити власне вживання алкогольних напоїв. Зазначимо, що осередки цих товариств організовувалися переважно священиками. Їхня діяльність була результативною, оскільки справляла вплив на згортання мережі корчем і шинків. Проте, євреї та шляхта, які були основними їхніми власниками, активно виявляли своє занепокоєння такою тенденцією. Оскільки галицькі поміщики володіли правом пропінації, яке дозволяло їм виробляти і продавати спиртні напої в межах власної території, тому вони надсилали численні скарги до галицького та віденського парламентів, які, зрештою, вплинули на поступове послаблення цього руху [11, с. 151-152].

Другий етап руху тверезості припав на 60-ті рр. XIX ст. Він характеризувався створенням груп, у які входили передусім священики.

Під час богослужінь вони брали на себе зобов'язання виголошувати проповіді-повчання антиалкогольного змісту з метою привернення уваги громадськості до утвердження тверезості та її всебічної підтримки. Одним із активних діячів цього руху став галицький митрополит Йосиф Сембратович (1870 – 1882 рр.) [4, с. 474]. Так, в одному із листів, написаних ним до папи Пія IX, він наголошував на причинах розгортання цього руху та потребі створення братств тверезості. У подальшому саме він надав цій справі релігійно-церковної санкції, уклавши 1895 р. окремий статут для церковних братств тверезості [1, с. 201]. Отже, оскільки ініціатива рядового кліру щодо необхідності організації його цілеспрямованої боротьби з алкоголізацією населення, яка набирала загрозливих масштабів, була схвально сприйнята вищим керівництвом церкви, тому ці товариства отримали особливий статус. Зауважимо, що владні структури Австро-Угорщини не мали права жодним чином перешкоджати їхній діяльності [11, с. 153].

З новими силами рух тверезості розгорнувся на початку ХХ ст. Починаючи з 1901 р. його новим наставником став галицький митрополит Андрей Шептицький (1901 – 1944 рр.). Так, у «Пастирському листі до вірних Станіславської єпархії, даний у дні св. Пророка Іллі», датованому 1899 р., А. Шептицький звернувся до населення із закликом «працею, ощадністю та тверезістю усунути вбогість із нашого життя».

Неодноразово керівництво Митрополичого ординаріату давало вказівку душпастирям, що вони повинні не лише у своїх проповідях, а й при кожній нагоді застерігати парафіян від надмірного вживання алкоголю. Так, у «Зазиві до ощадливості, тверезості і моральності», опублікованому у «Львівських Архиепархіальних відомостях» 25 липня 1917 р., йшлося, що стриманість сприятиме заощадливості, оскільки високі ціни та велика економічна скрута не перешкоджають вірним вживати «гарячі» напої, хімічні препарати, які «руйнують тіло та вбивають душу» [2, с. 96].

У цьому ж часописі за 15 березня 1932 р. було вміщено заклик «Про шкідливість горівки, а головно «самогонки». У ньому йшлося про те, що у своїх недільних проповідях духовенство повинно було акцентувати увагу на ролі протиалкогольної акції, спрямовувати погляди вірних на шкідливість горілки, особливо «самогонки» [6, с. 25].

Керівники Української греко-католицької церкви (далі – УГКЦ) у неодноразово вже цитованих «Львівських Архиепархіальних відомостях» свою увагу зосереджували на тому, що в деяких місцевостях

Галичини люди вживають також денатурат, тобто спирт, призначений для технічних цілей, і різними засобами сприяють поширенню цієї згубної звички серед широких мас населення. 1932 р. на шпальтах цього ж видання з'явилася ще одна публікація, присвячена антиалкогольній темі. Вона мала назву «Шкідливість денатурованого спирту». В ній наголошувалося, що населення не знає, до яких наслідків може призвести вживання цього напою. Тому основна увага в ній зосереджувалася на необхідності відповідної роботи місцевих священиків у своїх парафіях. Вони повинні були пояснювати мирянам, що спирт містить у собі багато складників, які не тільки мають неприємний смак і запах, але можуть стати причиною отруєння людського організму. Оскільки ж процес очищення спирту потребує фахових вмінь, тому ним більшість людей нехтує. До того ж, спирт шкодить здоров'ю, оскільки може викликати невиліковні захворювання. В ній не тільки описувалися факти тимчасової або повної втрати окремими людьми зору, але й наголошувалося, що на жаль, не обходилося і без летальних, тобто смертельних випадків. Автори цієї публікації застерігали населення, що вживання алкоголю духовно та фізично нищить націю [16, с. 4].

Неодноразові звернення греко-католицького духовенства до мирян були надзвичайно актуальними у першій чверті ХХ ст., оскільки саме в цей час пияцтво набуло досить великих масштабів. Тоді навіть зустрічалася інформація про нетверезих школярів, або що жакливіше – вживання спиртовмісних речовин дітьми, починаючи від 6-річного віку [11, с. 155]. З 14 лютого 1909 р. у Львові розгорнулася активна робота товариства «Відродження». У статуті цього товариства зазначалося, що головною метою його діяльності є «звільнення представників українського суспільства від споживання нікотину, алкоголю та інших отрут (наркотиків), утвердження тверезості як необхідної умови духовного, тілесного та розумового розвитку» [10, с. 38]. Діяльність цього товариства мала різні вияви: від активного бойкотування корчем, читання лекцій і поширення листівок про шкоду алкоголю до заснування лікарень для алкозалежних і душевно хворих, проведення безалкогольного дозвілля. Відомо, що почесним членом товариства був тодішній митрополит УГКЦ Андрей Шептицький (1901-1944 рр.), котрий неодноразово надавав йому грошову допомогу [10, с. 39].

У квітні 1920 р. одним із наслідків праці активістів руху тверезості стало те, що польський уряд ухвалив низку протиалкогольних законів. Так, згідно з ними, у святкові та ярмаркові дні корчами мали бути

зачиненими. Водночас заклади торгівлі спиртними напоями повинні були розташовуватися на відстані не менше 500 метрів від місць праці хоча б 15-ти людей. Продаж алкогольних виробів дозволявся з 15-ї до 19-ї год. особам, які досягли 21-го року [11, с. 155].

Аналіз чинників, які призводили до алкоголізації населення, засвідчив, що чим біднішим було село, тим більше у ньому було пиячого населення, і навпаки. Зауважимо, що пляшка горілки у 20-30-х рр. XX ст. коштувала 3-5 злотих. Для порівняння, кінь коштував 80, корова 190, 100 кг жита – 13.75 [11; с. 155]. Отже, однією з причин поширення вживання населення алкоголю, а також тютюнопаління був низький матеріальний рівень його життя, а також тотальна неосвіченість. На заваді утвердженню тверезості було й те, що більшою частиною мешканців Галичини не усвідомлювалася шкідливість для здоров'я алкогольних напоїв, особливо низькосортних, підробних.

Ще одним напрямом протиалкогольної кампанії у цей час було залучення до неї молоді. Це, насамперед, стосувалося майбутніх богословів, тобто тих, зокрема, які навчалися у Греко-католицькій богословській академії у Львові.

Зазначимо, що будь-який питомець цього духовного навчального закладу повинен був чітко усвідомлювати й дотримуватися основних правил поведінки. Педагогічний колектив академії завжди нагадував, що може стати причиною виключення питомців із неї. Серед них були аморальна поведінка, обман, вихід без дозволу з приміщення академії у нічний час, зневажання старших та приниження товаришів. Однією з поважних причин для виключення з числа студентів академії було вживання спиртних напоїв [13, арк. 25]. На важливості тверезого способу життя при будь-якій зустрічі зі студентською молоддю наголошував також і митрополит А. Шептицький.

Ректор Греко-католицької богословської академії Йосиф Сліпий (1929-1944 рр.) ще в ті часи, коли він навчався у Греко-католицькій духовній семінарії м. Львова, був учасником антиалкогольного товариства. У нього тоді входило 10 осіб. Очоливши духовну семінарію, а згодом, відкривши на її базі академію, він неодноразово прислухався до думок колег, які у своїх парафіях бачили вияви цієї проблеми. Показовим у цьому контексті є лист отця Василя Лициняка до Й. Сліпого, датованого 15 березня 1929 р., в якому він, зокрема, зауважував, що у «справі куреня і пиття алкоголю треба так впливати на питомців, щоб виховати їх повними абстинентами (прихильники утримування від тютюну та спиртних напоїв – Авт.). Бо маємо страшні наслідки

від нікотину і алкоголю [...] про які не можна писати. Як будуть дивитися селяни на священика, котрий сам п'є і курить, а з проповідниці закликає до повздержуваності у цій справі» [13, арк. 89]. Відтак, розповсюдження таких ідей серед селян та розширення його соціального кола мало неабияке значення для щоденної душпастирської роботи [3, с. 43]. Саме тому авторитет освіченого клірика повинен був стати переконливим фактором у подоланні пияцтва на селі та підвищити культурний рівень його жителів [3, с. 44].

Ще один вияв антиалкогольної кампанії пов'язувався з роботою майбутніх кліриків. Так, викладачами Греко-католицької богословської академії та духовної семінарії було організовано гурток з назвою «Нове життя». З початку 1929 р. під керівництвом Івана Шумика його членами стало 39 осіб різної вікової категорії. З часом їхня кількість збільшилася. А саме, тих, які навчалися на першому курсі, нараховувалося 35, на другому – 11, на третьому – 11 і 15 – на четвертому. Крім щоденної роботи, молоді люди здійснювали активну просвітницьку роботу в читальнях та безпосередньо у своєму оточенні. Так, під час великодніх канікул 1929 р. питомець Микола Гулей прочитав низку лекцій на тему «Борімося зі страшним ворогом». Географія його виступів охоплювала села Отиневичі, Городищі Цетнарські, Городищі Королівські (сучасний Жидачівський р-н Львівської обл.). Під його впливом у них було організовано гуртки тверезості. Їхні члени сприяли поширенню антиалкогольних і антинікотинових настроїв серед населення. Наступна його лекція, яка мала назву «Шкідливість алкоголю», відбулася 7 червня 1929 р. у с. Сугрів (там же).

Протягом літніх канікул 1929 р. ще один учасник гуртка «Нове життя» Софрон Коліда виступив із подібними доповідями. Їхнім результатом стала організація трьох гуртків тверезості, які проводили свої зібрання у приміщеннях читалень «Просвіта». Крім цього, 12 січня 1930 р. для громади м. Сокаль ним було прочитано лекцію, яка мала назву «Ворог народу».

Активну роботу у цьому напрямі у м. Бережани провів ще один майбутній греко-католицький священик Богдан Тарнопольський. У своєму виступі під назвою «Алкоголь, його добрі і злі сторони» він окреслював причини поширення цих згубних явищ в українському суспільстві. У лекціях «Шкідливість алкоголю» та «Початки та розвій алкогольного промислу» жителів с. Піддністряни (суч. Жидачівський р-н Львівської обл.) відповідним чином виховував питомець Роман Хомин. Усвідомлення мешканцями цього села проблеми при-

звела до організації в ньому 21 серпня 1929 р. гуртка тверезості, учасники якого уже в березні 1930 р. склали у парафіяльній церкві присягу. Її зміст засвідчував твердий намір місцевих жителів стримуватися у вживанні алкогольних напоїв. Також відомо, що Володимир Ганкевич у с. Заліщики (сучасне м. Заліщики Тернопільської обл.) у період різдвяних канікул 1930 р. виступив перед односельчанами з повідомленням, яке мало назву «Дещо про алкоголь» [12, арк. 1].

Отже, станом на 6 квітня 1930 р. членами гуртка «Нове життя» у приміщені духовної семінарії було виголошено 6 рефератів, у селах краю ними впродовж літніх та зимових канікул прочитано 23 лекції. За сприяння його активістів було засновано 8 гуртків тверезості. Більше того, вони навіть презентували тематичну виставу для жителів згаданих поселень [12, арк. 2].

Зауважимо, що активна робота, спрямована на утвердження здорового способу життя населення, представниками цього гуртка здійснювалася й у 30-х рр. ХХ ст. Його керівниками були Олександр Буць, Михайло Гураль, Роман Мельник, Роман Литвин, Василь Стебельський. Кількість учасників гуртка коливалася від 77-ми осіб у 1933 р., 87-ми – у 1934 р. до 78-ми – у 1936 р. [14, арк. 8; 27; 59]. Крім читання лекцій, виголошення доповідей питомці продавали картки з антиалкогольними та антитютюновими зверненнями, тематичні календарі, які видавалися товариством «Відродження» [14, арк. 27]. Так, у звіті гуртка «Нове життя» за 1 квітня 1934 р. було започатковано запис до так званої «Пам'ятної книги Листопадових днів», у яку в 1936 р. вписалося 16 осіб. Вони давали присягу стримуватися від паління, а ще 14 осіб зобов'язалися не вживати спиртні напої [14, арк. 59]. Вже через рік таку присягу склало 45 осіб [14, арк. 82]. Більше того, провадилася робота зі збирання літератури з даної тематики [13, арк. 44] та організовувалися театралізовані вечори [13, арк. 82].

Активна робота, спрямована на пропаганду здорового способу життя, в якому б не було місця для вживання алкоголю та тютюнопаління, провадилася також серед юнаків, які навчалися у гімназії при Малій семінарії у Львові. Так, у звіті від 30 червня 1939 р. директора гімназії отця Михайла Хмільовського містилася інформація, що у школі існував гурток під назвою «Відродження». У ньому нараховувалося 110 учасників, однак активними з них були лише 30-ти. Під керівництвом професора Теофіла Глушкевича юнаки готували реферати, тематика яких пов'язувалася із згубним впливом алкоголю на життя української молоді тощо [15, арк. 24].

Висновки. Отже, можна стверджувати, що першими, хто усвідомили і засвідчили своє занепокоєння поширенням згубних звичок частини населення на теренах Галичини, були греко-католицькі клірики. За їхнього сприяння розпочалося бойкотування закладів, у яких виготовлялися та продавалися вироби гуральницького промислу. Небайдужа до цієї проблеми молодь під керівництвом досвідчених педагогів Греко-католицької богословської академії та духовної семінарії ставали організаторами гуртків тверезості. Майбутні клірики періодично виступали з лекціями та доповідями, тематика яких охоплювала низку питань, які стосувалися потреби утвердження здорового способу життя, зокрема висвітлення наслідків залежності людей від нікотину та алкоголю. У них вони наголошували, що відмова від алкоголю та тютюнопаління позитивно впливає на їхній добробут, оскільки заощаджує кошти. Особливий акцент ними робився на тому, що це шлях не тільки до вищого рівня особистого життя, а й до репродукування здорової нації.

Список використаних джерел:

1. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів: Світ, 1996. 448 с.
2. Зазив до ощадливості, тверезості і моральності. *Львівські Архиепархіяльні відомості*. 1917. Ч. IX. 25 липня. С. 95–97.
3. Захаревич І. Роль греко-католицького духовенства у національно-релігійному русі в Галичині в середині XIX ст. *Болісні травми минулого: історична правда та імперативи сумління. XVI Міжнародна наукова конференція студентів і молодих науковців 12-13 квітня 2013 р.* Львів: Інститут релігії і суспільства Українського католицького університету. С. 40–50.
4. Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: Нарис історії Української Церкви. Львів: Свічадо, 2008. 640 с.
5. Про шкідливість горівки, а головно «самогонки». *Львівські Архиепархіяльні відомості*. 1932. Ч. III. 15 березня. С. 25.
6. Рудянин І. П. Греко-католицьке духовенство за тверезість у Східній Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.). *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського національного університету ім. Л. Українки*. Рівне, 2008. С. 33–36.
7. Савчук Б. Корчма: алкогольна політика і рух тверезості в Західній Україні у XIX – 30-х рр. XX ст. Івано-Франківськ, 2001. 248 с.
8. Сліпий Й. Спомини / ред. Іван Дацько, Марія Горяча. Львів-Рим: В-во УКУ, 2014. 608 с.

---

9. Сливка Л. В. Питання антиалкогольного виховання дітей і молоді у діяльності українських громадських товариств Західної України (1919 – 1939 рр.). *Педагогічний альманах*. 2010. № 5. С. 278–283.

10. Стасів Я. В. Роль товариства «Відродження» в русі за тверезість у Галичині в 1920-1930-х роках. *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*, вип. 1 (32), 2014. С. 37–40.

11. Стасів Я. В. Рух тверезості у Східній Галичині в середині XIX – першій третині XX ст. URL: http://Pin19-20_2013_22_12.pdf. С. 151–158.

12. Центральний державний архів України, м. Львів (далі – ЦДАУ, м. Львів). Фонд 451. Опис 1. Справа 117. *Звіт про діяльність семінаристського гуртка «Нове життя» за 1929/30 навч. рік*. арк. 1-2.

13. ЦДАУ, м. Львів. Фонд 451. Опис 1. Справа 100. *Правила поведінки семінаристів та листування ректора Сліпого Йосифа з духовними особами про їх обговорення і надання своїх зауважень*. арк. 25, 89.

14. ЦДАУ, м. Львів. Фонд 451. Опис 1. Справа 124. *Протоколи загальних зборів товариства «Читальня українських богословів ім.М.Шашкевича» у м. Львові (1932-1938 рр.)*. арк. 27.

15. ЦДАУ, м. Львів. Фонд 451. Опис 1. Справа 369. *Протоколи, звіти, листування та інші документи про діяльність Малої духовної семінарії в м. Львові за 1938/39 навч. рік*. арк. 24.

16. Шкідливість денатурованого спирту. *Львівські Архiepархіальні відомості*. 1932. Ч. VII. 15 вересня. С. 4.